

Mijn hemel!

Wat gebeurt er op Aarde?

Klimaatverandering is hét probleem niet...

**Ontbossing, minder
vruchtbare gronden
en overbevissing
zijn hét probleem niet...**

**Het snelle uitsterven
van soorten dieren
en planten
is hét probleem niet...**

**De vele overstromingen,
extreme droogte,
verwoestijning en
het toenemend aantal
milieuvluchtelingen
zijn ook hét probleem
niet...**

**Al deze problemen zijn
het gevolg van
één overkoepelend
vraagstuk: overbelasting.**

De Aarde is overbelast

Wij mensen VRAGEN de laatste decennia veel meer van de Aarde dan zij ons duurzaam kan blijven leveren. De Aarde is door overvragen nu ernstig overbelast, met alle eerder genoemde gevolgen. Echt een VRAAGstuk dus. In feite HET vraagstuk voor het duurzaam (over)leven van de mensheid.

Al ruim 60% *overshoot*

In 2016 was de overbelasting of ***overshoot*** van de Aarde al 65%; we gebruiken dus ruim een halve Aarde meer dan duurzaam mogelijk is. We hebben ons lelijk verkeken op haar capaciteit. Als we zo doorgaan, hebben we rond 2040 drie Aardes nodig.

1 Koe op 1 hectare

Hoe kunnen we meer dan 1 Aarde gebruiken?

Een vergelijking maakt duidelijk dat dit slechts tijdelijk mogelijk is. In Nederland kan op 1 hectare weidegrond 1 koe duurzaam grazen. Het gras groeit weer aan en de wei blijft mooi groen. Maar bij 3 of 5 koeien komen er langzaam maar zeker zwarte plekken in de groene weide; modder zonder gras, dus minder te grazen voor de koeien.

Iets dergelijks gebeurt er nu op Aarde; op steeds meer plaatsen zien we de gevolgen van meer mensen, met ook steeds grotere Voetafdrukken, door de toenemende consumptie. Enkele van die 'zwarte plekken' op Aarde: de klimaatrampen, luchtverontreiniging, ontbossing, plastic soep in de oceanen, overbevissing, verzuring van het zeewater, afname van bodemvruchtbaarheid en toename klimaatvluchtelingen.

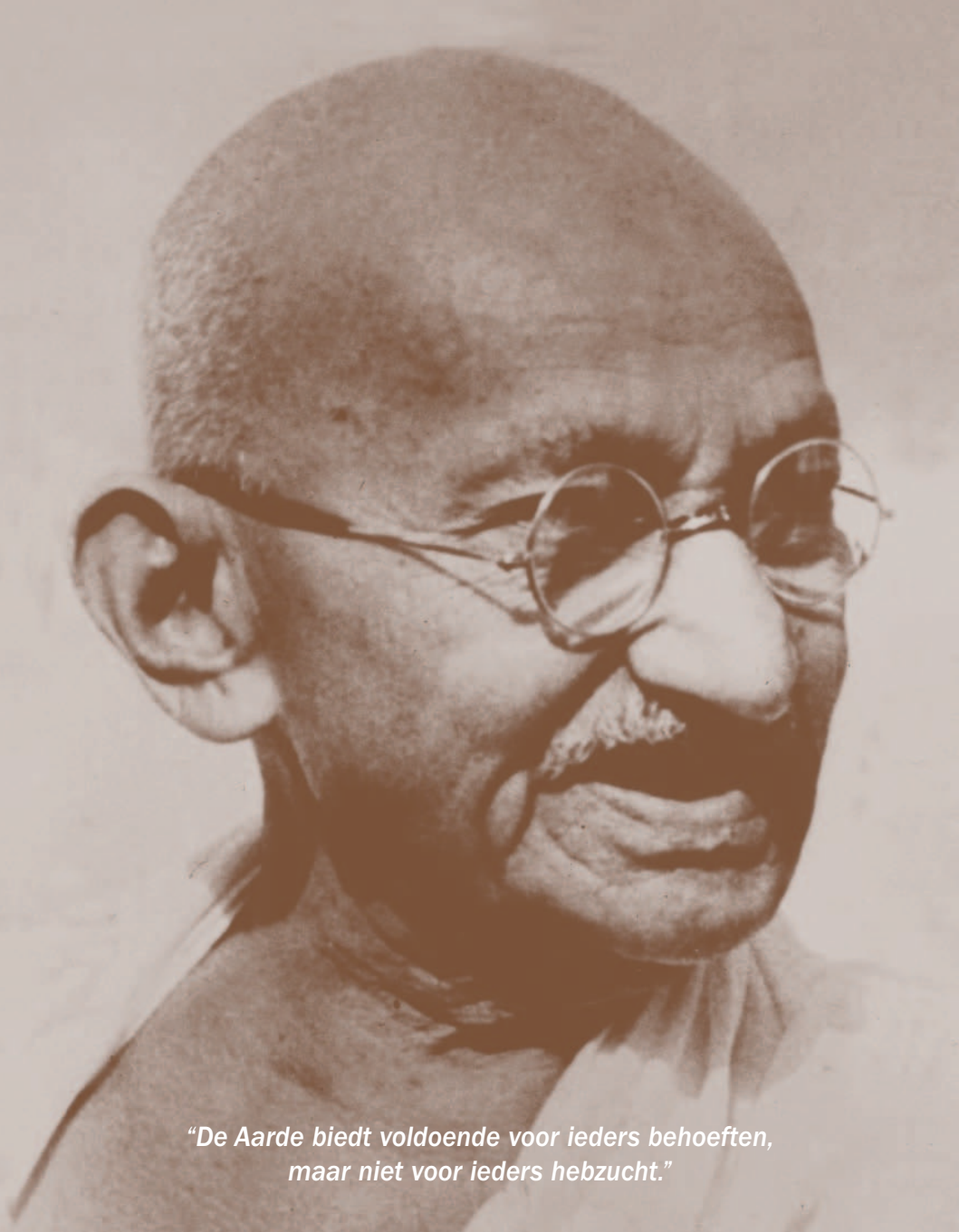
Dit gaat maar tijdelijk goed...

HET cruciale vraagstuk

Door ons op HET cruciale vraagstuk te concentreren kunnen we de verschillende problemen gezamenlijk aanpakken. Zonder het ene probleem op te lossen ten koste van een ander vraagstuk. Bijvoorbeeld zoals de teelt van energiegewassen, voor de CO₂-reductie, ten koste gaat van de voedselproductie. Bovendien blijken die teelten in de hele keten zelfs meer energie te kosten dan ze kunnen opleveren. Dus de balans is in meer opzichten negatief.

*“De Aarde biedt voldoende voor ieders behoeften,
maar niet voor ieders hebzucht.”*

Het recht van de rijken

In de koloniale tijd begon het mondiale halen wat je halen kunt. Nu heet het ‘importeren’ en de 20% rijksten op Aarde (inclusief wij Nederlanders) consumeren 80-85% van alle grondstoffen. Daar is het grote graaien nog bij gekomen; een relatief kleine groep mensen met extreem hoge salarissen en bonussen. Met meer dan 100.000 euro bruto per jaar kun je moeilijk nog een sociaal-ecologisch verantwoorde leefstijl realiseren. Mondiaal heerst ‘het recht van de rijken’, tot op de dag van vandaag. Rijke landen/mensen kopen nu zelfs miljoenen hectares landbouwgrond in andere landen; *land grabbing* genoemd. Zo bestaat er ook *water grabbing*.

Een journalist vroeg in 1948 aan Mahatma Gandhi of India na de onafhankelijkheid eenzelfde welvaartspeil moest nastreven als het voormalig moederland Engeland. Gandhi antwoordde toen al: ‘hoeveel planeten Aarde denkt u dat daarvoor nodig zijn?’

An aerial photograph of a tropical coastline. The top half of the image is dominated by a dense, lush green forest covering a hillside. Below the forest, a narrow strip of land features a sandy beach and a line of palm trees. The bottom of the image shows the ocean with white-capped waves breaking onto the shore. The overall scene is vibrant and natural.

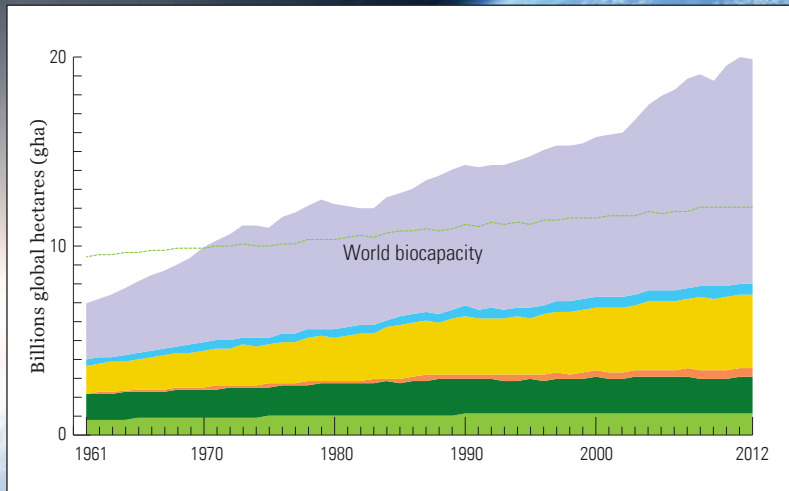
Niet zonder natuur

Duurzaam beheer van alle natuurlijke hulpbronnen is van levensbelang geworden, voor ons zelf, voor onze (klein) kinderen en de volgende generaties.

Mensen kunnen niet zonder bijvoorbeeld de hout- en voedselproductie, de zuivering van lucht en water, het bestuiven van fruitbloesem door de bijen, en de vele andere diensten van de natuur; dat zijn de 'eco-systeemdiensten'. De natuur kan wel zonder mensen, heel goed zelfs...

Door duurzaamheidsbarrière

Global Ecological Footprint Human demand on the biosphere more than doubled between 1961 and 2012 (Global Footprint Network, 2016)

Zie de snelle groei van onze gezamenlijke Mondiale Voetafdruk vanaf 1961; ons beslag op de mondiale gebruikruimte verdubbelde tussen 1961 en 2008. Rond 1970 gingen we door de 'duurzaamheidsbarrière' van onze Aarde. *Earth Overshoot Day* maakt dat overduidelijk. De **overbelasting** is nu 65%, ofwel we leven alsof we ruim anderhalve Aarde tot onze beschikking hebben.

Bron: [Living Planet Report 2016](#) (GFN en WWF)

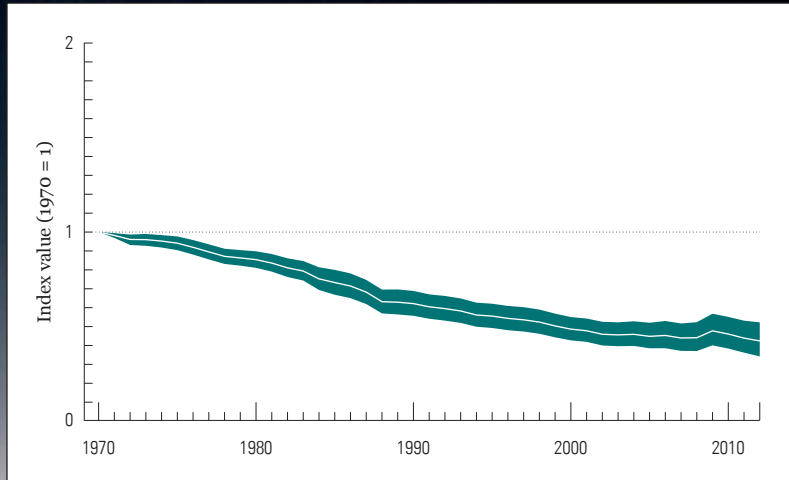

Minder kapitaal én rente

We gebruiken sinds 1970 niet alleen maar de rente van het natuurlijk kapitaal van de Aarde, maar we souperen ook het kapitaal zelf op. Elk jaar hebben we nu minder kapitaal en krijgen dus ook steeds minder rente...

Als je de gevolgen van die trends tot je door laat dringen, wordt duidelijk hoe urgent verandering is.

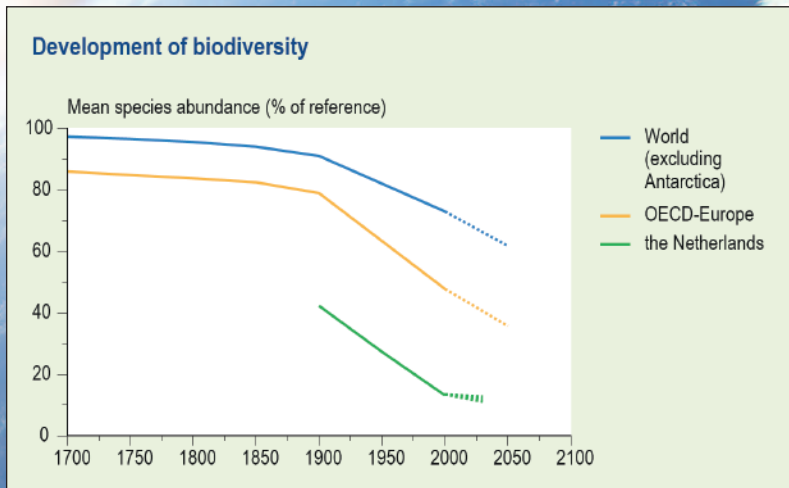
Dalende populaties

Living Planet Index The global index shows that vertebrate species populations declined by almost 58 per cent between 1970 and 2012 (ZSL/WWF, 2016)

De natuur en biodiversiteit staan wereldwijd sterk onder druk, vooral omdat wij mensen steeds meer ruimte in beslag nemen, en bovendien allerlei gevaarlijke stoffen gebruiken. Daar is klimaatverandering nog bij gekomen. Zie de dalende populaties van wilde diersoorten, op het land, in zoet water, en in de oceanen en zeeën; bijna 58% minder tussen 1970 en 2012.

Bron: Living Planet Report 2016 (GFN en WWF)

In verhouding gaat het in Europa nog minder goed met de natuur dan mondiaal. En Nederland staat er qua biodiversiteit helemaal slecht voor. Goed natuurbeleid is dus beslist geen overbodige luxe.

Bron: Planbureau voor de Leefomgeving

Bevolking x Voetafdrukken

De omvang van de mondiale vraag naar natuurlijke hulpbronnen wordt bepaald door

het aantal mensen x de gemiddelde Voetafdruk per persoon.

Beide factoren van HET vraagstuk moeten dus aangepakt worden: de omvang van de wereldbevolking en de gigantisch gegroeide consumptie. Bevolkingsbeleid moet nu ingezet worden en de resultaten zien we op lange termijn, terwijl de overconsumptie zelfs van vandaag op morgen kan worden verminderd, als we dat willen.

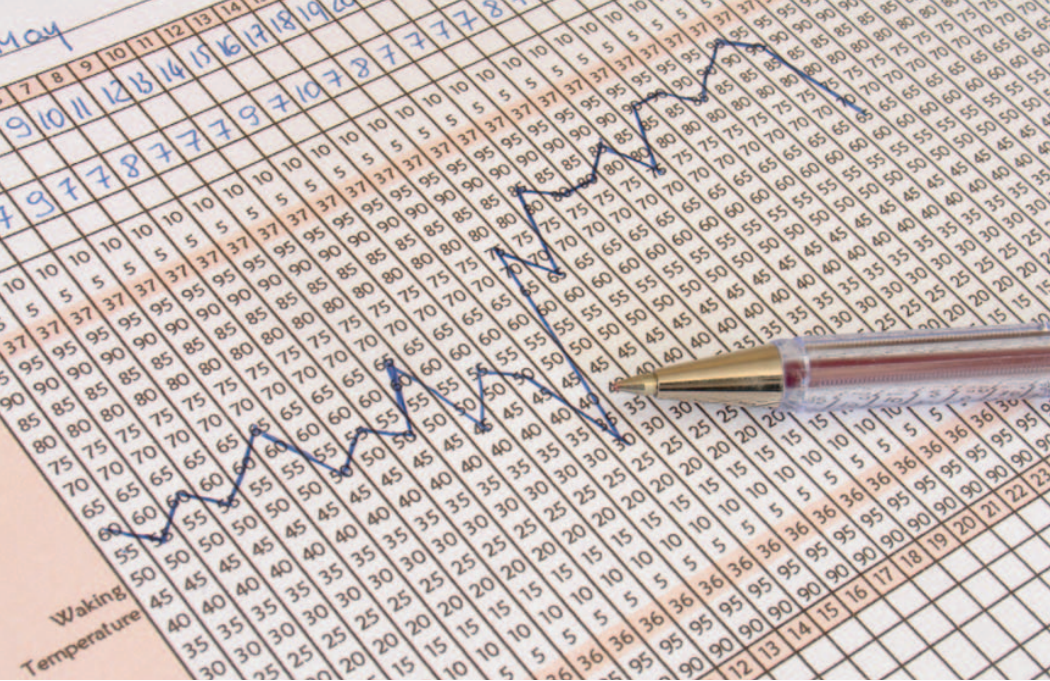
Over bevolking mondiaal

In 1927 leefden er nog ‘maar’ 2 miljard mensen op Aarde, in 1960 3 miljard, in 1987 al 5 miljard, in 1999 6 miljard en sinds november 2011 ruim 7 miljard. Elk jaar komen er nu nog 80 miljoen mensen bij, ongeveer vijf keer de totale Nederlandse bevolking.

Die sterke groei kan met beter beleid tégen armoede, en vóór bestaanszekerheid en gebruik van voorbehoedsmiddelen – uit vrije wil – gestopt worden. Maximaal 1 of 2 kinderen per ouderpaar zou ideaal zijn. Zie deze voorstellen. Eén kind in ons land gebruikt al gauw 10 keer meer dan een kind in bijvoorbeeld Afghanistan, Haïti of Malawi. In het licht van de mondiale overbevolking is het verbod van religieuze leiders op het gebruik van voorbehoedsmiddelen misdadig geworden.

Ongewenste kinderen

Family planning is wereldwijd noodzakelijk. Ruim 225 miljoen vrouwen wensen het, maar hebben er geen toegang toe. Per jaar blijken er 65 miljoen kinderen ongewenst geboren te worden! Dat is toch het ergste wat kinderen en hun ouders kan overkomen? De mensen hebben er vaak niet eens het geld voor voorbehoedsmiddelen, als ze al verkrijgbaar zijn.

Maar ook in welvarende landen zijn er jaarlijks nog 3 miljoen ongeplande en ongewenste (tiener-) zwangerschappen, vooral door een taboe op seksuele voorlichting. Voor al deze zaken moet er dus meer aandacht, beleid en budget komen.

Bron: [Op weg naar mondiale duurzaamheid](#) (WVN 2011)

De Nederlandse Voetafdruk

De grootte van onze persoonlijke Voetafdruk is onze eigen verantwoordelijkheid. Je kunt je mondiale Voetafdruk meten met deze **quick scan**.

De Voetafdruk van de gemiddelde Nederlander is nu 5,3 hectare. Dat is ruim drie keer zo groot als de 1,7 hectare aan bioproductieve ruimte, die gemiddeld nu nog per wereldbewoner beschikbaar is. Die 1,7 hectare is inclusief de nodige ruimte voor het behoud van de natuur/biodiversiteit. Minimaal 0,3 hectare moeten we daarvoor reserveren, zodat we ongeveer 1,4 hectare kunnen gebruiken.

Bedrijven en instellingen kunnen ons uitstekend helpen aan duurzamere producten en diensten, met zo klein mogelijke Voetafdrukken.

Vlees en vliegen voorop

Voor rijke landen als Nederland zijn er Vele belangrijke V's voor de Verkleining van onze Voetafdruk. Het gaat vooral om minder Vliegen, Vlees én zuivel, Vis, Vervoer (auto, bus, trein, scooter etc.), Verwarming, Verpakkingen, Verlichting en verder alle andere Voorzieningen(apparaten) die energie en grondstoffen vergen voor de productie en het gebruik.

Daarnaast zijn er talloze kleinere stappen, die positief zijn voor je Voetafdruk, zoals bibliotheekboeken lezen, afval goed scheiden en voorrang geven aan producten uit je eigen omgeving, die niet van hot naar her over onze Aarde gesleept zijn.

Voetafdruk schiet omhoog

Vliegen is extra schadelijk, omdat het erg veel energie vergt. En het klimaateffect van een kilo CO₂-uitstoot (gemengd met waterdamp) is op grote hoogte wel 2 tot 3 keer groter dan van een kilo CO₂-uitstoot laag bij de grond! Je Voetafdruk schiet dus met vliegen omhoog. Bovendien vlieg je doorgaans vele kilometers verder dan je bijvoorbeeld per auto of trein zou afleggen.

Een vliegreis naar een bestemming buiten Europa heeft al gauw een factor 10 (!) grotere Klimaatvoetafdruk dan een bus- of treinvakantie binnen Europa.

Zeker 18% klimaatprobleem

Minder vlees en zuivel is een duurzame én een gezonde keuze. Gemiddeld zouden we, alleen al voor onze eigen gezondheid, zo'n 40% minder dierlijke producten moeten eten. Maar het is ook van groot belang als preventie voor klimaatverandering. Wereldwijd is de productie van vlees en zuivel verantwoordelijk voor zeker 18% van het klimaatprobleem, tegenover al het verkeer 'slechts' 13,5%.

Bron: Livestock's Long Shadow, FAO 2006.

In een onderzoek van de World Bank Group komt de bijdrage van de mondiale dierlijke sector aan de klimaatverandering zelfs uit op 51%! Op dat percentage is wel kritiek gekomen. Van alle landbouwgrond op Aarde is maar liefst 80% in gebruik voor dierlijke productie. Dat zijn vooral weidegronden en de vele miljoenen hectares monocultuur voor veevoer, zoals maïs, soja en tapioca, in toenemende mate genetisch gemanipuleerd en met gif bespoten.

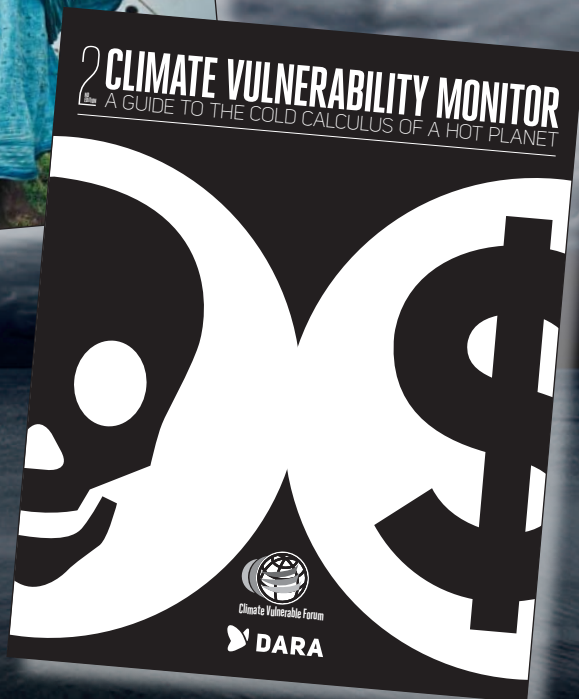
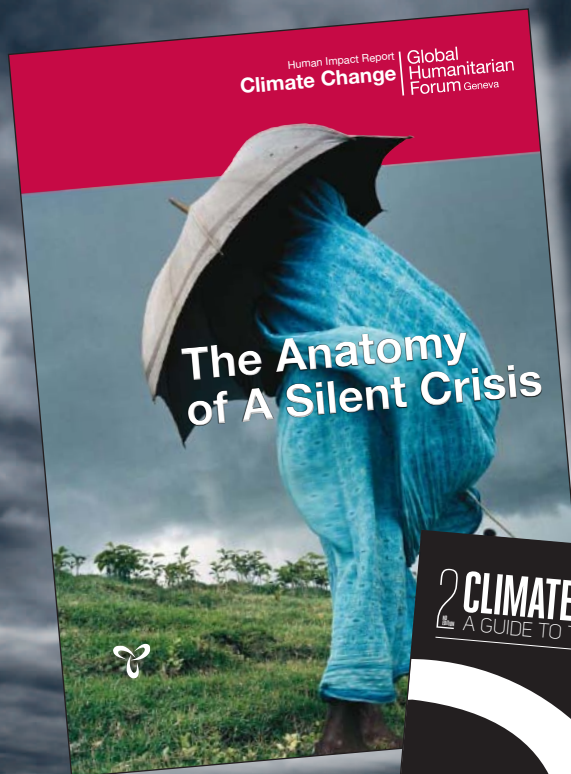

Meer variatie in je leven

Leven met een kleinere Voetafdruk hoeft geen straf te zijn; integendeel. Je kunt immers genieten van een gezonde, duurzame en rechtvaardige leefstijl. Gebruik bijvoorbeeld biologische producten, zoveel mogelijk plantaardig en uit eigen regio. Vergroot je wooncomfort door duurzame renovatie van je huis en profiteer van zon- en windenergie. Reis rustig in het openbaar vervoer.

Ga zo mogelijk een of twee dagen korter werken, zodat je tijd hebt voor je familie en vrienden, om vaker te fietsen of te voet te gaan, klussen te doen zoals onderhoud, reparaties en het telen van je eigen groente en onbespoten bloemen. Zo breng je meer variatie in je leven. Je kunt bovendien steun geven aan structurele veranderingen zoals **De Grote Transitie** en aan politiek partijen die duurzaamheid met actief beleid bepleiten. Zie de website www.degrotetransitie.nl.

Duurzaamheidsbeleid

Overheidsbeleid – op alle niveaus – is onmisbaar om te komen tot een duurzame en solidaire economie. Het gaat vooral om een langetermijnvisie op bestaanszekerheid, regionaal en mondiaal. Goede initiatieven van bedrijven, individuen en organisaties worden met duurzaamheidsbeleid ondersteund en onduurzaam gedrag wordt ontmoedigd.

Materiële krimp is vooral nodig, bijvoorbeeld via een belastingverschuiving van arbeid naar het gebruik van fossiele energie, grond, grondstoffen en ruimte. Quotering van de schaarse hulpbronnen is veruit de meest eerlijke en effectieve beleidsmaatregel.

Voor het veroorzaken van ernstige milieuschade, die veel mensenlevens kan kosten, dient de misdaad Ecocide spoedig erkend te worden. Het bouwen van kern- en kolencentrales, oliewinning uit teerzanden, het boren naar schaliegas, en in het algemeen het uitstoten van veel klimaatgassen, zijn enkele actuele voorbeelden. Juridische stappen zijn noodzakelijk.

Nu vallen er al 400.000 klimaatgerelateerde doden per jaar en dat aantal kan zelfs oplopen tot 10 miljoen dodelijke slachtoffers in 2030, als we niet snel de uitstoot van de klimaatgassen reduceren. Samen met het drama van de 24.000 doden per dag (ongeveer 19.000 kinderen van onder de vijf!), door gebrek aan voedsel en goed drinkwater, is de urgentie van verandering zo groot, dat de Verenigde Naties de noodtoestand op Aarde uit zouden moeten roepen, om vervolgens andere prioriteiten te stellen, op basis van de Rechten van de Mens, ook van de toekomstige generaties.

Bron: The Anatomy of A Silent Crisis (2009) en The Climate Vulnerability Monitor 2012

Denk mondiaal, handel lokaal

Wereldwijd wordt er gelukkig al volop gewerkt aan een duurzame en solidaire samenleving, mede gestimuleerd door de grote conferenties van Verenigde Naties in 1992, 2002 en 2012 (RIO +20), met de mooie slogan ‘Denk mondiaal, handel lokaal’. Doe je ook mee? Steun bijvoorbeeld de acties van [Greenpeace](#), [Milieudefensie](#) en per e-mail van [Avaaz](#). Als duurzamer bedrijf kun je je aansluiten bij de ondernemersvereniging ‘[De Groene Zaak](#)’, die vecht voor eerlijke concurrentie.

Er zijn interessante duurzame initiatieven ontstaan, die steun verdienen zoals de [Alliantie voor een Fair & Green Deal](#), [Urgenda](#), de [Economy Transformers](#), [Nudge](#) en de vele [Transitie-groepen](#). Voor informatie en inspiratie zijn er bijvoorbeeld de boeken van [Uitgeverij Jan van Arkel](#) en [Lemniscaat](#), via internet het [Duurzaamnieuws](#) en [P+](#), en de tijdschriften [Genoeg](#) en [ZOZ](#). Dus voor elk wat wils.

Voor Mondiale Duurzaamheid

Meer lezen/weten?

- 1 Lees meer over bevolking, voetafdrukken en quoterings in de discussienota 'Op weg naar mondiale duurzaamheid' van de Werkgroep Voetafdruk Nederland (WVN) op www.voetafdruk.eu.
- 2 Download het gratis boek 'Nut & Noodzaak van de Mondiale Voetafdruk. Over de mondiale gebruiksruimte, duurzaamheid en mensenrechten', van de site www.janjuffermans.nl.
- 3 Meet je eigen Mondiale Voetafdruk met de *quick scan* op www.voetafdruk.eu/uwvoetafdruk.
- 4 Het Platform Duurzame en Solidaire Economie (PDSE) werkt aan [De Grote Transitie](http://www.platformDSE.org) die zo hard nodig is; zie ook www.platformDSE.org.
- 5 Wil je weten wat er mondiaal allemaal met de Voetafdruk gebeurt, ga dan naar www.footprintnetwork.org.

Uitgave van 'Voor Mondiale Duurzaamheid', Boxtel 2012, samengesteld door Jan Juffermans, lid van het Platform Duurzame en Solidaire Economie, de Werkgroep Voetafdruk Nederland en Transitie Boxtel. Met hartelijke dank aan de gulle gevers bij zijn afscheid van [De Kleine Aarde](http://www.footprintnetwork.org) in 2010!

